

פרדס השבוע

הרב דוד שושנה שליט"א

פרשת במדבר
ג' סיון תשפ"א

הקב"ה לישראל ונצטוו על המשכן, והשני בא' באייר
(במדבר רבה א, ח). כל אלו דברי הרב:

ואני תמה, ואיך יתכן שיהיה קהל גדול כמהו ולא ימותו בו בחצי שנה למאות ולאלפים. והנה לפי דברי הרב עמדו כשבעה חדשים ולא מת אחד, וכתוב (במדבר ט, ח) ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם. ועוד קשה לי, כי מנין שנות האנשים איננו למנין שנות עולם מתשרי אבל הוא מעת לעת מיום הולדו, לכך נאמר בהם עשרים שנה ומעלה (להלן פסוק יד), שיהיו שנים שלימות להם. וכן בכל מניני התורה בשנות האדם כך הם נמנין מעת לעת, כמו שאמרו במס' ערכין (יח, ב) שנה האמורה בקדשים, ובבתי ערי חומה, ושתי שנים שבשדה אחוזה, ושש שבעבד עברי ושבת כולן מעת לעת. בקדשים מנא לן, אמר קרא כבש בן שנתו (ויקרא יב, ו), שנה שלו ולא שנה של מנין עולם וכו', ומפרש התם שבבן ושבת למאי הלכתא, אמר רב גידל לערכין, והטעם, מפני שכתוב בהן "ומעלה", ובכל מניני המדבר כך כתוב בהן ג"כ "ומעלה", ומנין המדבר כמנין הערכין בכל דבר, כמו שאמר בבבא בתרא (קכא, ב) גמר ומעלה ומעלה מערכין, א"כ כל הנולדים מתשרי ועד אייר השלימו שנה בתים, ונתרבו בין שני המנינים עם רב. אבל יותר נכון שנאמר שכן אירע מעשה, שהיו ישראל בשעת מנין ראשון תר"ג אל"ף ותק"ן, ומתו מהם הרבה בשבעה החדשים כנוהג שבעולם, ובני עשרים משלימים שנתם מתשרי ועד אייר, ואירע הדבר שהיו המשלימים כמנין המתים.

אבל לפי דעתי אין השוואת המנינים האלה שאלה כלל, כי במנין הראשון נמנה שבט לוי עמהם, כי עדין לא נבחר ולא יצא מכלל העם, ובמנין שני נאמר לו אך את מטה לוי לא תפקוד ואת ראשם לא תשא (במדבר א, מט). והנה אותם המשלימים שנתם שנעשו בין שני המנינים בני עשרים שנה היו קרוב לעשרים אלף. וזה דבר ברור. כי ממה שהוצרך לומר במנין שני אך את מטה לוי לא תפקוד ואת ראשם לא תשא, ראייה שהיה נמנה עמהם עד הנה, ועתה נבחר השבט ההוא ונמנה לעצמו להיות לגיון למלך. והנה ישראל כשיצאו ממצרים היו כשש מאות אלף רגלי (שמות יב, לו), לא שש מאות, ומתו מהם עד המנין ההוא, ונתרבו במשלימים שנותיהם. ואולי "הגברים" אינם בני עשרים, אבל כל הנקרא איש מבן שלש עשרה שנה ומעלה בכלל, כי הוא להוציא הנשים והקטנים בלבד, כאשר אמר לבד מטף:

כותב המלבי"ם (במדבר א):

והרמב"ן הקשה על רש"י, איך אפשר שלא מת אחד מהם בשנה זו והא כתיב ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם, ואין זה פלא דהא כבר הבטיחם ולא יהי' בהם נגף בפקוד אותם שלפי פירושי שם היה זה הבטחה שע"י הפקידה ותרומת השקלים לא יהיה בהם נגף ונתקיים שלא מת אחד מהם במשך זמן שבין מנין הראשון למנין השני, ומ"ש ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם כבר אמרו ע"י בסוכה (דף כ"ה) מי היו נושאי ארונו של יוסף היו רע"א מישאל ואלצפן היו, ששאלה זו מי היו נפלות מאד הלא יצויר שמת אחד מן העם, ומזה ראי' שהיתה דעת חז"ל כדעת רש"י ששני המנינים היו בשנה אחת, ומבואר בכתוב שלא מת אחד מן העם אחר שהיו המנינים שוה וע"כ שואל מי היו, וגם ר' יצחק שאומר שם טמאי מת מצוה היו סובר שלא מת אחד מבני ישראל ופי' שמת אחד מן הגרים שלכן הי' מת מצוה כי לא היו לו קרובים שיטמאו לו. ובמנינים האלה לא נמנו הגרים ויצויר שמתו אנשים מהם, שההבטחה שלא יהיה בהם נגף לא נאמר רק לבני ישראל לבד לא לגרים. ומה שהק' הרמב"ן עוד ממ"ש בערכין (דף יח) דשנה שבבן ובבת בעינן מע"ל למאי הלכתא לעירכין משם דכתיב ומעלה וגם כאן כתיב ומעלה, למ"ש התוס' שם (דף יט ד"ה לעירכין) לק"מ עיי"ש, ואדרבה לדעת הרמב"ן קשה הלא במנין

א.פקודי בני ישראל

וכסף פקודי העדה מאת ככר ואלף ושבע מאות וחמשה ושלבעים שקל בשקל הקדש:

בקע לגלגלת מחצית השקל בשקל הקדש לכל העבר על הפקדים מבין עשרים שנה ומעלה לשש מאות אלף ושלשת אלפים וחמש מאות וחמשים: (שמות לח, כה-כו)

ויהיו כל פקודי בני ישראל לבית אבתם מבין עשרים שנה ומעלה כל יצא צבא בישראל:

ויהיו כל הפקדים שש מאות אלף ושלשת אלפים וחמש מאות וחמשים: (במדבר א, מה-מו)

מסביר רש"י (שמות ל, טז):

ונתת אותו על עבודת אהל מועד. למדת, שנצטוו למנותם בתחלת נדבת המשכן אחר מעשה העגל, מפני שנכנס בהם מגפה, כמו שנאמר ויגוף ה' את העם (שמות לב, לה) משל לצאן החביבה על בעליה שנפל בה דבר, ומשפסק, אמר לו לרועה בבקשה ממך, מנה את צאני ודע כמה נותרו בהם, להודיע שהיא חביבה עליי.

ואי אפשר לומר שהמנין הזה הוא האמור בחומש הפקודים, שהרי נאמר בו באחד לחדש השני (במדבר א, א), והמשכן הוקם באחד לחדש הראשון, שנאמר ביום החדש הראשון באחד לחדש תקים וגו' (שמות מ, ב), ומהמנין הזה נעשו האדנים משקלים שלו, שנאמר ויהי מאת ככר הכסף לצקת וגו' (שם לח, כז), הא למדת, ששתיים היו, אחת בתחלת נדבתן אחר יום הכפורים בשנה ראשונה, ואחת בשנה שנייה באייר משהוקם המשכן.

ואם תאמר, וכי אפשר שבשניהם היו ישראל שוים, ו' מאות אלף וג' אלפים ו' מאות ונ', שהרי בכסף פקודי העדה נאמר כן, ובחומש הפקודים אף בו נאמר כן, ויהיו כל הפקודים שש מאות אלף ושלשת אלפים וחמש מאות וחמשים (במדבר א, מו), והלא בשתי שנים היו, ואי אפשר שלא היו בשעת מנין הראשון בני י"ט שנה שלא נמנו, ובשנייה נעשו בני כ'. תשובה לדבר, אצל שנות האנשים בשנה אחת נמנו, אבל למנין יציאת מצרים היו שתי שנים, לפי שליציאת מצרים מונין מניסן, כמו ששנינו במסכת ראש השנה (ב, ב), ונבנה המשכן בראשונה והוקם בשנייה, שנתחדשה שנה באחד בניסן, אבל שנות האנשים מניין למנין שנות עולם המתחילין מתשרי, נמצאו שני המנינים בשנה אחת, המנין הראשון היה בתשרי לאחר יום הכפורים, שנתרצה המקום לישראל לסלוח להם ונצטוו על המשכן, והשני באחד באייר:

(עיין מדרש רבה (במדבר א, י))

וחולק הרמב"ן (שמות ל, יב):

וכתב רש"י לפי שרמו כאן שלש תרומות, אחת תרומת האדנים, שמנאן כשהתחילו בנדבת המשכן אחר יוה"כ בשנה ראשונה, ונתנו כל אחד מחצית השקל ועלה למאת הככר, שנאמר (להלן לח, כה) וכסף פקודי העדה מאת ככר וגו'. והשנייה אף היא ע"י מנין שמנאן משהוקם המשכן, הוא מנין האמור בחומש הפקודים (במדבר א, א) באחד לחדש השני בשנה השנית, ונתנו כל אחד מחצית השקל לקנות מהן קרבנות צבור:

ואם תאמר וכי אפשר שבשניהם היו ישראל שוין שש מאות אלף ושלשת אלפים וחמש מאות וחמשים, והלא בשתי שנים היו, ואי אפשר שלא היו בשעת מנין הראשון בני תשעה עשרה ונעשו בני עשרים. תשובה לדבר, אצל שנות האנשים בשנת אחת נמנו, אבל למנין יציאת מצרים היו שתי שנים, שליציאת מצרים מונין מניסן, ולשנות האנשים מונין למנין שנות עולם המתחילין מתשרי, נמצאו שני המנינים בשנה אחת, המנין האחד בתשרי לאחר יום הכפורים שנתרצה

שהתחל בא' לחדש לא נגמר ביום א' ונמשך כמה ימים כמו שיתבאר וא"כ בימים שבינתיים נתוספו בכל יום אנשים שהגיעו ביום ההוא לשנת העשרים ונתבלבל מנין הראשון בכל יום, אולם אחר שהחוקנו כדעת רש"י יקשה הלא כלל המנין היה ללא צורך אחר שנמנו בשנה זו וכולם ידעו שלא מת א' מן המנוים ולא נמצאו טמאים לנפש אדם רק נושאי ארונו של יוסף או טמאי מ"מ, א"כ למה נצטוו למנותם שנית, לכן בא הכתוב להודיע צורך המנין הזה שבו התעלו ישראל על מנין הקודם בכמה ענינים כמו שית', והקדים לאמר שהיה הדבור "במדבר סיני באהל מועד" להודיע שהדיבור הזה אף שהיה במדבר סיני כמו דבור של כי תשא התעלה מצד שהיה באהל מועד והראשון הי' בהר סיני, ומעת שהוקם האהל מועד נתעלו ישראל במדרגתם והוצרך מנין אחר כדי ליחסם על משפחותם לבית אבותם שאין השכינה שורה אלא על משפחות מיוחסות מישראל, ולעשותם דגלים כעין דגלי מלאכיו במרכבה העליונה כי מעתה דגלו עליהם אהבה בד' מחנות הסובבים משכן כבודו למטה כעין ד' מחנות הסובבים את כבודו למעלה, והיה באחד לחדש השני כי בחדש הראשון הוקם המשכן וי"ב ימים היו טרודים בחנוכת המזבח ואח"כ היו ימי הפסח, ובאחד לחדש השני שהיו עתידים לנסוע משם אל ארץ ז' עממין בעשרים לחדש, שיער כי המנין וההתילדות על משפחותם וסדור הדגלים ימשך עשרים יום וע"כ התחיל למנותם, ובמד' רבה אמר ע"ז "כשהקב"ה בא לגדל את ישראל מודיע באיזה יום באיזה חדש באיזה שנה באיזה אופטיאה כי הזמן והמקום היו עוזרים לזה ובמנין זה בא לגדל את ישראל כמו שית'.

ב. במדבר סיני

וידבר ה' אל משה במדבר סיני באהל מועד באחד לחדש השני בשנה השנית לצאתם מארץ מצרים לאמר: (א, א)

כותב רש"י הירש:

במדבר סיני - המפקד נערך במדבר. הדבר מוכיח שתכליתו של מפקד זה אינה כלכלית או מדינית - שכן כלכלה ומדינה אינן נוגעות באופן מעשי לחיים במדבר. אלא תוספת תיבות "סיני" ו"אהל מועד" מראה, שהמפקד נעשה למען התורה שניתנה בסיני ואשר את עול מצוותיה מקבלים באוהל מועד. תחילה, התורה ניתנה בסיני. לאחר מכן בראש חודש ניסן, מצאה עדות התורה, שהוחזרה לישראל כאות שנטהרו מחטא העגל, את מקומה האידיאלי. עתה בראש חודש אייר, יימנו כל השבטים והמשפחות והאנשים למען תורה זו. מכאן ואילך הם ייאספו ויחננו סביב התורה כשומריה ומקיימיה.

מובא במדבר רבה (א, ז):

וידבר ה' אל משה במדבר סיני (במדבר א, א), למה במדבר סיני, מכאן שנו חכמים בשלשה דברים נתנה התורה, באש, ובמים, ובמדבר. באש מנין (שמות יט, יח): והר סיני עשן כלו וגו'. ובמים מנין, שנאמר (שופטים ה, ד): גם שמים נטפו גם עבים נטפו מים. ובמדבר מנין וידבר ה' אל משה במדבר סיני, ולמה נתנה בשלשה דברים הללו, אלא מה אלו חנם לכל באי העולם כך דברי תורה חנם הם, שנאמר (ישעיה נה, א): הוי כל צמא לכו למים, דבר אחר, וידבר ה' אל משה במדבר סיני, אלא כל מי שאינו עושה עצמו כמדבר, הפקר, אינו יכול לקנות את החכמה והתורה, לכך נאמר: במדבר סיני.

מסביר הרב יעקב טענענבוים זצוק"ל בספרו שמן אפרסמון:

וידבר ה' אל משה במדבר סיני באוהל מועד. במדרש רבה למה במדבר סיני מכאן שנו חכמים בג' דברים נתנה התורה באש ובמים ובמדבר. יש לרמז בדברי חז"ל תוה"ק כלולה משלשה חלקים שבכתב ושבעל פה וסוד התורה שבכתב הוא פשוט ומגולה לכל. שבע"פ היא חלק העיון בפלפולא דאורייתא דרושים עמוקים אשר התורה נדרשת בהם דברים שאינם מפורשים ורק רמז בעלמא עליהם בכתב ונמסר לנו מאתו ית'.

וסוד התורה היינו צרופי שמות ומעשה מרכבה וע"ז אמרו (שבת פח, א) בריך רחמנא דיהב לן אוריין תליתאי תתוק"ה הכלולה אלה ג' סוגים וע"ז אמרו בשלשה דברים נתנה התורה באש במים במדבר, במים רמזו על חלק הפשוט תורה שבכתב הבנה פשוטה אשר מסור לכל, נוחה ללמדה וקלה להמצא לכל דורש אותה כמים שנמצא בכל מקום ואין מציאותה קשה, והם ביסודם יסוד פשוט בלי הרכבה ועל כן מכריז הנביא ואומר הוי כל צמא לכו למים שכל הרוצה יכול לרוות צמאו ממימ'.

באש היינו חלק שבעל פה אשר אין אדם משיג אלא ביגיעה וטורח להבין עמקי טעמ' וסודות' והיות שחלק זה צריך עיון וחייד ע"כ צריך לזה שיקנה האדם חבר לעצמו כמאמר (תענית ז, א) כשעוסקין בתורה ביחד מחדדין זה לזה בהלכה וריב"ח אמר (שם) העוסקים בד בבד מטפחים ומה"ט אמרו (שם) אמר רבב"ח ד"ת נמשל' לאש דכתיב (ירמיה כג, כט) הלא כה דברי כאש נאם ה' לומר לך מה אש אינו דולקת יחידי אף ד"ת אין מתקיימ' ביחידי לכן אמרו חז"ל על חלק זה שנתנה באש.

ועל חלק השלישי והיינו חלק הנסתר וסוד התורה אמרו שנתנה במדבר כי אי אפשר להשיג תעלומת חכמה זו רק ע"י התבודדות ופרישות מעוה"ז ורק אם יתבודד האדם ויפרוש עצמו מעניני עוה"ז בפרישות יתירה כאיש ההולך במדבר ויערים חקר אלקי ימצא.

ולגבי המשך המדרש, "אלא מה אלו חנם לכל באי העולם כך דברי תורה חנם הם" אפשר להסביר עם דברי החובות הלבבות (שער הבחינה):

וכל אשר יהיה הצורך אליו גדול, יהיה מזומן ונמצא, וכל מה שאפשר לעמוד בלעדו ולהתעכב זולתו, תהי מציאותו יותר קשה והזדמנותו מעוטה. והדמיון בזה האויר הנשאף, מפני שאי אפשר לעמוד בלעדו שעה אחת בשום פנים, המציאו הבורא יתברך בעולם והזמינו הזמנה, שאינה נמנעת משום אדם באיזה מקום שיהיה ובכל עת וזמן. ומפני שהצורך גם כן למים, אלא שהם יכולים לעמוד בלעדיהם יותר ממה שיכולים לעמוד בלתי האויר, שלחם הבורא על פני כל הארץ, וקבצם במקום מיוחד שהולכים בעלי חיים אליו, איננו נמנע מהם אלא שאינם בכל מקום כאויר. ומביאים אותם בדמים לקצת בני אדם, מה שאין כן באויר, והם מזומנים לקצת החיים יותר מקצתם, והאויר שוה במציאותו והשגתו לכלם תמיד על עניין אחד.

ומפני שהצורך גם כן אל המאכל, אלא שאפשר לעמוד בוולתו ולמצוא תמורתו יותר ממה שאפשר באויר ובמים הרבה, היתה השגתו יותר קשה ומציאותו יותר יקרה מן המים, אלא שהוא עם כל זה נמצא הרבה ואיננו נמנע כלל מבני אדם. וכן אודות המלבושים מן העורות והצמר והצמחים, יש להם תמורה יותר מן המאכל והשגתם יותר מעוטה, אלא לאחר זמן מפני שיוכל האדם לעמוד זולתם ולהסתפק מהם במעט, בזמן ארוך יותר ממה שיוכל בזמן. אבל האבנים היקרות, והזהב, והכסף, ושאר מיני המוצאים, מפני שהיה הצורך אליהם בעצמם מעט ותועלתם יותר רחוקה, אלא מצד ההסכמה עליהם, לא נמצא מהם אצל המון ב"א מה שנמצא מן המאכל אצל אחד מהם. וזה בעבור העילה אשר זכרנו, שיוכל האדם לעמוד זולתם. ישתבח הבורא החכם החומל והמרחם על עבדיו, אשר עינו עליהם לטובה בכל מה שיש בו תקנתם, אין אלוה מבלעדיו, כמו שאמר: "אתה חסת על הקיקיון אשר לא עמלת בו ולא גדלתו" וגו' ואני לא אחוס על ניגוה העיר הגדולה וגומר. ואמר דוד עליו השלום "טוב ה' לכל ורחמיו על כל מעשיו".

זה הכוונה שהדברי תורה חנים, שהתורה חיוני ואי אפשר לחיות רגע בלעדיה לכן היא בחינם, הכוונה מזומן ונמצא, כמו החמץ.

מובא בויקרא רבה (ל, א) (נמצא גם בשיר השירים רבה פסוק ח, ז): רבי יוחנן הוה מטיל, סלק מטבריא לצפורין, והוה רבי חיא בר אבא מסמך ליה, מטון חד בית חקל אמר הדין בית חקלא הוה דידי וזבינית יתיה בגלל למזכי באורייתא. מטון חד דבית כרמא אמר הדין בית כרמא דידי הוה וזבינית יתיה בגלל למזכי באורייתא. מטון חד דבית זיתא, אמר הדין בית זיתא דידי הוה וזבינית יתיה בגלל למזכי באורייתא, שרי רבי חיא בכי, אמר רבי יוחנן מה את בכי, אמר ליה על דלא שבקת לסיכותך כלום. אמר לו קלה היא בעיניך מה שעשית שמכרת דבר שנברא לששה ימים וקניית דבר שנתן לארבעים יום, שנאמר (שמות לד, כח): ויהי שם עם ה' ארבעים יום וארבעים לילה, וכתבי (דברים ט, ט): ואשב בהר ארבעים יום וארבעים לילה. כד דמך רבי יוחנן הוה דורו קורא עליו (שיר השירים ח, ז): אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה, שאהב רבי יוחנן את התורה, (דברים ט, ט): בוז יבוז לו.

אפשר שיש רמז להשגת התורה: למכור השדה (גשמיות) הוא ההסתפקות במועט, הכרם (היין) הוא התענוג ולכן צריך ריחוק, והבית זית (השמן) זה הגאוה (שהיא תמיד למעלה) ולכן הרמז הוא שצריך להתנהג בענוה.

שבת שלום !